

VIA FERATTA/SPORTS CLIMBING – MODERN READING

Mariya Georgieva Georgieva

University of National and World Economy (UNWE), Department of Physical Education and Sports,
Sofia, Bulgaria, mimsaclimber@gmail.com

Abstract: The increasing physical activity and development of modern sports are extremely relevant topics in recent years, given the pandemic situation in which the whole world was placed. Sport climbing and in particular the climbing of routes type "Via ferrata" gives the opportunity for a variety of organized or independent physical outdoor activity, both for athletes and for people with lower physical culture. Via ferrata is the connecting point between hiking and climbing in the mountains. Like other popular forms of mountaineering, such as alpine climbing and passing technical mountain routes, via ferrata allows more and more people to get closer to the extreme and fun nature of sports activities in the mountains and at the same time contributes to the development of physical, and mental resilience in difficult situations. Climbing a via ferrata route is a way to enjoy the splendor of the mountain, which inevitably leads to relaxation and psycho-emotional balance in the modern technological world. There are a number of characteristics of the via ferrata routes, determining the condition, difficulty, and access to them. This report aims to analyze data on the characteristics of the "Via ferrata" routes in Bulgaria, thus contributing to higher awareness and opportunity for development of variety of sports activities in everyday life.

Keywords: via ferrata, sport climbing, mountaineering, mass sports

ВИА ФЕРАТА/СПОРТНО КАТЕРЕНЕ – СЪВРЕМЕНЕН ПРОЧИТ

Мария Георгиева Георгиева

Университет за национално и световно стопанство (УНСС), Катедра "Физическо възпитание и спорт", София, България, mimsaclimber@gmail.com

Резюме: Повишаването на двигателната активност и развитието на съвременния спорт са изключително актуални теми през последните години, предвид пандемичната обстановка, в която бе поставен целият свят. Спортното катерене и в частност преминаването на маршрути тип „Via Ferrata“ дава възможност за провеждане на разнообразна организирана или самостоятелна двигателна активност на открито, както от спортисти, така и от хора с по-ниска физическа култура. Виа фератата е свързващата точка между туризма и катеренето в планината. Подобно на популярните форми на алпийска дейност, като алпийско катерене и преминаване на спортно-технически планински маршрути, виа фератата дава възможност на все повече хора да се доближат до екстремния и забавен характер на спортната активност в планината и същевременно допринася за развитието освен на физическата, така и на психическата устойчивост в трудни ситуации. Преминаването на виа фератата е начин за наслаждаване на великолепието на планината, което неотменно води до отход и психо-емоционално равновесие в съвременния технологичен свят. Съществуват редица характеристики на маршрутите тип „Via ferrata“, които определят състоянието, трудността и достъпа до тях. Настоящият доклад има за цел да анализира данни за характеристиките на маршрутите тип „Via ferrata“ в България, като с това да допринесе за по-висока информираност и възможност за развитие на разнообразна спортна активност в ежедневието.

Ключови думи: виа ферата, спортно катерене, алпинизъм, масов спорт

В чисто исторически план през 1843г. е построен маршрут под ръководството на Фридрих Симони, който включва набор от помощни средства за катерене железни щифтове, ръчни куки, издълбани опори и въжета. През 1869г. между върховете на Глосглокнер е фиксирано въже, а през 1873г. – фиксирано на Zugspitze. По време на Великата война е имало големи усилия за инсталиране на ферата, която да се използва от войниците за достигане върховете на Алпите. За да подпомогнат войските да се движат на голяма надморска височина при много трудни условия, постоянните въжета биват фиксирани към скалните стени с помощта на стълби, по които войските да могат да се изкачат. Тази мрежа от виа ферати е възстановена след края на Втората световна война, чрез стоманени кабели, стълби и дървени конструкции (Vehslage & Vehslage, 2021) Организацията на съвременния спорт през последните години с всеки изминал ден разширява представите и границите на човешките възможности, наблюдава се изключителен напредък по отношение на техниката, виртуозността, динамиката, точността, дори и рискът. Засилващата се през 1990-те и 2000-те години комерсиализация на спорта, включва развитието на все повече организации, които чрез фератата насърчават

туризма и увеличават обхвата на дейности, достъпни за посетители (Bressan & Melchiorri, n.d.). Броят на хората, търсещи да изкачват този вид маршрути, все по-бързо се увеличава. Това е начин за приближаване до планините, популярен както сред планинари и туристи, така и сред младите хора.

Изразът „ферата“ има тенденция да се използва като защитен или лесно достъпен вариант на преминаване на маршрут, но степента на трудност се различава значително - от лесни, до такива, при които се преминават вертикални стени, разширени траверси и предизвикателни терени.

Виа Фератата е свързваща точка между туризма и катеренето (Dalla Palma, 2011), където съществуват различни начини на изкачвания:

✓ Туристически път или пешеходна пътека, която е оборудван с няколко изкуствени точки, обикновено поставени за повишаване основно за безопасността на преминаващите и не изисква от туристите по специфична екипировка

✓ Фератата - представлява маршрут, който обхваща трасето изцяло и с постоянно фиксирано за скалата метално въже, закрепено със специфични колчета на определено разстояние, където с помощта на стълби, куки, скоби и мостове, всички необходими изкуствени средства които да улеснят изкачването, на базата на максимално добра безопасност. Задължително е използването на специфична екипировка от катерещите – седалка или сбруя, каска и необходимият комплект или наричан още сет за ферата.

✓ Скално – ледено катерене: докато се катерят, алпинистите намират някои опорни точки вече фиксирани или на място трябва да поставят своите, където те трябва да носят въжета, примки, карабинери, устройства за осигуряване или самоосигуряване, които се използват с цел за защита. При изкуствените маршрути за катерене, специфичната екипировката се използва и като помощ за изкачванията, а не само за лична защита.

Основното оборудване необходимо за безопасното изкачване по ферати, не е нито сложно, нито скъпо. Описаните по-надолу артикули от екипировката, но с изключения към по-взискателни маршрути и допълнителни за това съоразения, могат да бъдат намерени на пазара във всички магазини за спортно-планинска екипировка, както и поръчани или наемани от съответните туристически бюра и спортни школи по катерене и алпинизъм. Малко повече за основното оборудване:

1. КАСКА – може би едно от най-основните неща в екипировката, което е необходимо да отговаря и на определеният стандарт, като разбира се основното приложение с е състои в това да предпазва катерещите от падане от камъни. Основно правило за да бъде ефективно разбира се, е тя да бъде на главата, веднага щом се достигне съществуващ риск от падането на камъни.

2. СЕДАЛКА или сбруя (обхващаща цялото тяло), която ще осигури най-добрата безопасност.

3. СЕТ за самоосигуряване „via ferrata” – включваща въже или ленти (възможно е и карабинер) закрепени към седалката, както и специални карабинери за включване в металните въжета прикрепени към скалата. Използват се два основни вида системи на устройства, всяко от които се състои от едни и същи компоненти, конфигурирани по един и същи начин, но използващи се различно, като и двата сета са безопасни и отговарят по европейски стандарти , при правилното боравене с тях. Те биват „тип V” и “тип Y”, където действат еднакво триещи сили, които в случай на падане, абсорбират генерираната енергия и по този начин намаляват ударно натоварването.

Фиг.1 Системи за самоосигуровка: "Y тип" и "V тип" система за самоосигуровка

Алпинизмът е многостранна дейност, която съществено се отличава със своята специфичност от останалите спортове, като той е не само начин на придвижване по скали, сняг и лед, той е предварителна подготовка, подход, разузнаване и последователно решаване на редица задачи при самото изкачване на един маршрут (Янчева & Панайотов, 2002). Виа фератите имат тенденция да се ползват в рамките на разумното преминаване и различните маршрути да бъдат открити съвсем лесно и достъпно, като се вземат насериозно

и се съобрази техническата трудност и скала на маршрута (линията), която бива планирана да се изкачва. Нивата на трудност помагат на алпинистите да разберат и идентифицират собствените си възможности според техническото ниво на изкачването.

Редица български автори през последните години публикуват данни, свързани с развитието на туризма, алпинизма и категоризацията на маршрутите в България (Боянов & Калистрин, 2019; Бърдарев, 1991; Величкова & Радославова, 2000; Хиджов & Шопов, 2012; Янчева & Панайотов, 2002). Боянов и Калистрин през 2019 г. публикуват доклад за използване на действащи класификации при категоризиране на туристически маршрути в Северен Пирин. Темата за категоризирането на маршрутите тип „виа ферата“ в България е по-слабо застъпена в българската литература.

Настоящият доклад има за цел да анализира данни за характеристиките на маршрутите тип „виа ферата“ в България, като с това да допринесе за по-висока информираност и възможност за развитие на разнообразна спортна активност в ежедневието.

Международни скали на трудност на виа фератите (“Via Ferrata – UIAA,” 2020)

Алпинистките асоциации са дефинирали различни скали и системи за оценка.

Сред най-приетите можем да изберем:

- Италианска скала
- Австрийска скала (Kurt Schall)
- Немска скала (Eugen Hülser)
- Немска скала (Paul Werner)
- Френска скала

Повечето се фокусират върху нивото на трудност на най-трудния пасаж и използват 5- или 6-степенна скала. Милър (Miller, 2014) използва степени от 1 до 5. Kurt Schall използва предимно 5-степенна скала от А до Е, въпреки че наскоро е въведена и степен F, както и междинни степени (напр. C/D). Във Франция се използват 6-те класически алпийски степени: F - лесно; PD - малко трудно; AD - доста трудно; D – трудно; TD - много трудно; ED - изключително трудно. Поради своята пълнота, през 2016 г. Комисията по планинско планиране на Международната федерация по катерене и планинарство (UIAA) реши да приеме италианската скала за класифициране на трудностите на виа фератите, като свой международен стандарт (“Via Ferrata – UIAA,” 2020). Италианският алпийски клуб (CAI) е приел скала от няколко параметри. Основният критерий се отнася до цялостната ангажираност, и е представен в скалата F, PD, D, TD и ED.

Италия	Дефиниция на скалата	Допълнителна оценка	
F	Оборудвана пътека, с ниска експозиция и дълги пешеходни пътеки. Добри фиксирани защити, състоящи се главно от метални въжета (или вериги), използвани само за повишаване на безопасността.	Техническа ангажираност	<ol style="list-style-type: none"> Нула или ниска техническа трудност, много добре оборудвана Оборудвана с колчета, стълби, мостове, понякога е необходимо изкачване с помощта на естествени хватки Много вертикални или надвиснали сегменти, необходимо е да се изкачват с помощта на естествени хватки, препоръчителни са минимални познания за катерене на въже
PD	Кратка виа ферата с ниска експозиция. Маршрутът обикновено представя кулоари, комини, къси вертикални участъци, където вериги, въжета, колчета и стълби помагат за прогреса в изкачването.	Физическа ангажираност	<ol style="list-style-type: none"> Това изисква физически усилия, еквивалентни на умерена пешеходна екскурзия Изисква добро физическо състояние (сила и съпротива) Изисква добро физическо състояние (сила и съпротива)
D	Виа ферата със средна дължина, изискваща добро физическо състояние и техническа компетентност. Често маршрутът е вертикален и може да има надвеси. Оборудван с метални въжета, вериги, колчета и стълби.	Експозиция	<ol style="list-style-type: none"> Ниска експозиция Умерена експозиция, някои въздушни стъпки Висока експозиция с много въздушни последователности
TD	Маршрутът представя експонирани и технически последователности, изисква се много добро физическо състояние и техническа компетентност. Маршрутът е вертикален и надвесите се изкачват с малко изкуствени помощни средства. Оборудването се състои от метални въжета, с колчета и стълби.	Околна среда	<ol style="list-style-type: none"> Малка надморска височина, често топло и безопасно време, лесно придвижване Планинска среда, надморска височина между 1000 и 2000 м., пазете се от гръмотевични бури, вятър и студено време Високопланинска среда, надморска височина над 2000 м., възможно наличие на снежни участъци, пазете се от гръмотевични бури, вятър и студено време
ED	Маршрутът представя няколко експонирани и технически последователности, евентуално създадени нарочно, за да увеличат ангажираността, има само няколко изкуствени колчета/стълби. Изисква се много добро физическо състояние и някои технически умения за катерене.		

Табл.1 Италианска скала за оценка на „Виа Ферата“

Shall	Hülser	Френска скала	Терен	Безопасност	Способности	Екипировка
A Лесна	K1	F	Равни до стръмни, предимно скалисти или осеяни с камъни, възможни открити пасажи	Метални въжета, вериги, железни скоби, индивидуални къси стълби. Изкачването е до голяма степен възможно без използването на предпазни устройства	Стабилност и липса на страх от високо	Препоръчва се оборудване за ферата. При предходен опит може да не се нуждаят от предпазно оборудване
B Средна трудност	K2	PD	Стръмен скалист терен, няколко малки стъпала и експонирани участъци	Метални въжета, вериги, железни скоби, стъпкови шифтове, по-дълги, евентуално вертикални стълби. Трудност без елементи на безопасност до III (UIAA)	Стабилност и липса на страх от високо, добра кондиция, известна сила и издръжливост в ръцете и краката	Препоръчва се оборудване за ферата
C Трудна	K3	AD/D	Стръмен до много стръмен скалист терен, предимно малки стъпала, по-дълги потенциално много често експонирани преминавания	Метални въжета, железни скоби, стъпкови шифтове, по-дълги или висши стълби. Скобите и шифтовете също могат да бъдат по-отдалечени. Във вертикални участъци отчасти само метално въже. Трудност без елементи на безопасност до IV (UIAA)	Стабилност и липса на страх от високо, добра кондиция, сила и издръжливост в ръцете и краката	Силно се препоръчва оборудване за ферата. Нетренирани деца може да се нуждаят от въже
D Много трудна	K4	D/TD	Вертикален, често надвиснал терен, предимно много експониран	Метални въжета, железни скоби и стъпкови шифтове често са отдалечени. На открити и стръмни места често само метално въже	Достатъчна здравина в ръцете, тъй като е възможно преминаване на по-дълги вертикални до надвиснали зони и по-кратки зони за катерене до II ниво на трудност (UIAA)	Задължително оборудване за ферата, дори опитните ферата катерачи може да се нуждаят от използването на въже. Не е подходящ за начинаещи и деца!
E Екстремно трудна	K5	ED	Вертикален към надвиснал, изцяло експониран, много малки стъпала или изкачване на плоча	Метални въжета, железни скоби и стъпкови шифтове често отдалечени. На открити и стръмни места често само метално въже. Често се комбинира със скрамблинг	Много сила в ръцете, пръстите и краката, повишено ниво на кондиция, подвижност	Задължително оборудване за ферата, работата в екип с въже си струва да се обмисли, особено при преминаване на места без предпазни устройства. Не е подходящ за начинаещи и деца!
F > Екстремно трудна	K6		Предимно надвиснали сектори, експониран, много малки стъпала или катерене по плоча	Въжени въжета, железни скоби и стъпкови шифтове често са отдалечени. В комбинация със скрамблинг	Добрата техника на катерене е наложителна, много сила в ръцете, пръстите и краката, повишено ниво на кондиция, подвижност	Задължително оборудване за ферата, препоръчва се екипировка за горно въже. Не се препоръчва за хора, които не могат да се справят безпроблемно с ниво E

Табл.2 Международни скали и системи за оценка на маршрутите тип „Via Ферата“ (Vehslage & Vehslage, 2021; “Via ferrata difficulty levels: Explanation and tables - Via ferrata grades,” n.d.)

Австрийска скала (Kurt Scnall)	Френска скала	Немска скала (Eugen Hülser)	Немска скала (Paul Werner)	Италия
A	F	K1	KS1	F
B	PD	K2	KS2	PD
	AD	K3	KS3	
C	D	K4	KS4	D
	TD	K5	KS5	TD
D	ED	K5	KS5	ED
E	Няма еквивалент	K6	KS6	

Табл. 3 Сравнение на скалите за оценка на трудността на маршрутите тип „Via Ферата“

За българските виа ферати основно се използва оценка на трудността им според френската скала (“Climbingguide-Мальовица,” n.d.). В България има поне 7 виа ферати. Една от най-популярните е в близост до хижа Мальовица (Стоянова, 2017).

Виа ферата Мальовица (“Climbingguide-Мальовица,” n.d.): Маршрутът е изграден през 2010 година, и се състои от две части. Първата е със средна трудност, а втората за добре подготвени катерачи. Времето за изкачване е около 2 часа. Препоръчително е да се предприемат изкачвания в летните месеци, поради опасността от лавини през зимата. Ако нямате необходимата екипировка, тя може да бъде наета от намиращата се в близост хижа Мальовица. В България, тя е най-дългата и достигаща до връх край хижа Мльовица, вдясно от Куклата. Виа фератата е 360 метра, и е с 4 изкачвания, като се преодоляват последователно 6 отвесни стенички между 15-30 метра, 200метра денивилация, надморска височина 2140м. Категоризина по Френската скала със степен на трудност T, а маршрутът „Не е за всеки“, е с по сложна категоризация. „Не за всеки“ – скала TD, 400 метра с 3 изкачвания, създадена и екипирана през 2011-2012 година, като има 3 участъка в отвес и надвес, където се изисква добра физическа подготовка и задължително включване в осигурително въже. Предприемането на изкачвания през зимата налагат задължително допълнителна екипировка от котки въже, поради заснежени участъци и маршрутът сенамира в близост до улей с лавина опасност.

Виа ферата Ледницата (“Climbingguide-Ледница,” n.d.): Маршрутът се намира до село Брестница ,гр.Ловеч, категория на трудност 4б, 50 метра, изграждането на виа ферата Ледницата започва октомври 2006, но е завършена през 2007 година (Стоянова, 2017). Изградени са метални въжета , парапети, стълби и мостове, които позволяват достъпа до скали. Маршрутите са 4 и са с 3 степени на трудност, като една с категория на трудност 3 (с по-висока опасност и техническо ниво на подготвеност). Инструктаж, цена за преминаване, алпийска екипировка, което може да се намери и там.

Виа ферата Харамийската пещера: маршрутът се намира в близост до село Триград, област Девин. Пътеката е с дължина от 8000 метра, а самата ферата, която е екипирана с 40 метра железни стълби и парапет, които стигат до площадка от която могат да се наблюдават рядко срещани птици.

Виа ферата Голубовица 2: намираща се до село Кошница, община Смолян.

Изграден от метален път и железни стъпала, осигурително и парапетно въже (“Via Ferrata - Клуб ‘Мурсалица,’” n.d.). Вертикалният преход е 140 метра и е възможна единствено с специално оборудване. След края на маршрута се намира планинска пътека, която е с продължителност около 10 мин. и води до началото на алпийски тропей. Включва задължителен инструктаж за безопасно преминаване, алпийска екипировка, застраховка, изискването е групата да включва минимум 4 човека, а за посещението трябва да се направи заявка предварително за нейното преминаване. Има цена 15 лв. Голубовица.

Виа ферата маршрут - в каньона на „ Гарга дере“, където маршрута е накован над вода в пещера (“Okguideinc,” n.d.).

Виа ферата Екопътека Невястата: Маршрутът на екопътека „Невястата“ е изграден на територията на община Смолян. Почитателите на силни усещания могат да минат по виа ферата, изградени на територията на екопътека. Тя е къса и е едва 40-50 минути.

Виа ферата Ракитово: Виа ферата, въжена градина и екопарк – са основните атракции, които привличат приключенци от цялата страна в Ракитово. Железният мост и железна стълба са съоръженията, които са изградени, за да улеснят преминаването по маршрута виа ферата за първи път и не разполагате с необходимата екипировка, можете да я наемете на място.

Виа ферата край Дряновския манастир: Маршрутът, който започва от Дряновския манастир, е първа степен на трудност, отново една екопътека.

В заключение на всичкото това може да се каже, че в името на младите хора, тяхното здраве и емоционалната им удовлетвореност е време за развитие на нови идеи, начини на взаимодействие със спорта и допринасяне за оптимизиране на търсенето на силни усещания. Изследването на наложилите се ферати в България и опита, който все още бива трупан в тази посока има за цел да задоволи избора и да повиши информираността за съответните виа ферати. Разнообразие и сътрудничество за промотиране и създаване на по-добра визия и определяне на основни ценоости, които влияят положително за модернизацията на туристическите бюра и осигуряване на полезна заетост в свободното време.

ЛИТЕРАТУРА

- Bressan, G., & Melchiorri, C. (n.d.). *Via Ferrata: A short introduction*. Retrieved from <https://www.theuiaa.org/documents/sport/Via-Ferrata-Brief-History-and-Difficulties.pdf>
- Climbingguide-Ледница. (n.d.). Retrieved from <https://www.climbingguidebg.com/cdb.php?f=massiveinfo&idMassive=440>
- Climbingguide-Мальовица. (n.d.). Retrieved from <https://www.climbingguidebg.com/cdb.php?f=massiveinfo&idMassive=436&lang=en>
- Dalla Palma, M. (2011). *Vie ferrate : storia, tecnica, materiali e segreti*. Hoepli. Retrieved from <https://www.hoepli.it/libro/vie-ferrate/9788820347468.html>
- Miller, R. (Writer of mountaineering guidebooks). (2014). *Via ferratas of the French Alps*. Retrieved from <https://www.waterstones.com/book/via-ferratas-of-the-french-alps/richard-miller/9781852846480>
- Okguideinc. (n.d.). Retrieved from <https://okguideinc.com/2019/07/4-виа-ферати-и-трекинг-за-уикенд-в-родоп/>
- Vehslage, D., & Vehslage, T. (2021). *25 Klettersteige in Europa mit besonderem Charakter Trauamtouren in Deutschland, Frankreich, Italien, Österreich, Slowenien, Spanien und Tschechien*. Retrieved from <https://books.google.it/books?id=FZEeEAAAQBAJ>
- Via Ferrata - Клуб “Мурсалица.” (n.d.). Retrieved from <http://hodih.com/via.html>
- Via Ferrata – UIAA. (2020). Retrieved July 30, 2021, from <https://www.theuiaa.org/mountaineering/via-ferrata/>
- Via ferrata difficulty levels: Explanation and tables - Via ferrata grades. (n.d.). Retrieved from <https://www.bergfreunde.eu/via-ferrata-grades-calculator/>
- Боянов, Д., & Калистрин, Н. (2019). Изследване на действащи класификации за туристически маршрути и възможността им за приложение в Северен Пирин при работа с чужденци. *Сборник с Доклади От*

Научна Конференция “Туризм и Спорт”, София, 19–25.

Бърдарев, Д. (1991). Екстремални ситуации и адаптация към планински условия. *Спорт, Стрес, Адаптация.*

Величкова, А., & Радославова, М. (2000). Метод за оценка на психологична неустойчивост и търсене на усещания. *Българско Списание По Психология.*

Стоянова, М. (2017). Маршрути виа ферата в България - Списание 360. Retrieved July 30, 2021, from <https://www.360mag.bg/posts/86525>

Хиджов, А., & Шопов, А. (2012). Планинарство. *Университетско Издателство “Св. Климент Охридски.”*

Янчева, Т., & Панайотов, Н. (2002). Алпинизмът - спорт за авантюристи или власт над себе си. *Спортът и Личността, 1.*